

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Джафарової Олени В'ячеславівни – на дисертацію Лях Нелі Василівни «Адміністративно-правові засади реалізації гендерної рівності Національною поліцією України», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність дослідження. Важливість питань забезпечення гендерної рівності постійно зростає в сучасному суспільстві. Як визначено Указом Президента України від 30 вересня 2019 року забезпечення гендерної рівності – це одна з цілей сталого розвитку України на період до 2030 року. Саме Конституція України гарантує принцип рівності людей у своїй гідності та правах. Ця концептуальна ідея рівності нормативно трансформується у заборону будь-яких форм дискримінації та рівності усіх перед законом. Як причиною, так і наслідком людської нерівності за ознакою гендеру є різні форми дискримінації, що і досі залишається одним з найпоширеніших порушень прав людини в сучасному світі та в діяльності суб'єктів, які належать до сектору безпеки і оборони.

Наразі в багатьох країнах світу існують та функціонують національні механізми з питань гендерної політики. Головною ідеєю таких механізмів, як правило, є сприяння у визначенні непорушності та закріпленні в національному законодавстві принципу гендерної рівності в усіх сферах життєдіяльності кожної людини, адже на сьогодні ступінь гендерної рівності в країні є суттєвим показником для будь-якої країни на міжнародній арені в процесі глобалізації. В Україні, на жаль, і досі недостатньо сформовані засади гендерної політики в діяльності Національної поліції.

В той же час, незважаючи на широке висвітлення проблем, пов'язаних із різними формами дискримінації в діяльності публічних інституцій, що стосується саме забезпечення реалізації гендерної рівності Національною поліцією, науковцями та практиками, ці питання не знайшли свого наукового опрацювання, що обумовлює своєчасність та актуальність теми дослідження.

Отже, запропоноване Лях Н. В. дисертаційне дослідження є актуальним, своєчасним і корисним як для практики правозастосування, так і для адміністративно-правової науки.

Відсутність системних адміністративно-правових досліджень цих проблем, наявність прогалин у чинному законодавстві, обумовлюють актуальність теми дисертаційного дослідження, присвяченого визначенню правової природи та сутності адміністративно-правових засобів реалізації принципу гендерної рівності Національною поліцією та процедурної складової їх застосування, із врахуванням європейських стандартів забезпечення прав людини, з метою вироблення слушних пропозицій та рекомендацій до чинного законодавства у зазначеній сфері.

З огляду на наведене обрана тема дисертаційного дослідження Лях Нелею Василівною є надзвичайно актуальною як з теоретичної, так і з практичної точок зору.

Методологічні засади дослідження свідчать про належне володіння дисертантом загальними та спеціальними методами наукового пізнання, системний підхід щодо вирішення завдань, поставлених у роботі. Було використано ряд методів, характерних для наукових робіт з юридичних наук: логіко-семантичний, аналізу і синтезу, порівняльно-правовий, системно-функціональний, метод групування, структурно-логічний тощо. Методи і прийоми доречно використані для формулювання авторських дефініцій, обґрунтування запропонованих висновків та рекомендацій щодо внесення змін до чинного законодавства адміністративного законодавства.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна. Наукові положення, рекомендації та висновки дослідження, проведеного Лях Н.В. є належним чином обґрунтованими та достовірними, оскільки обумовлені використанням об'єктивних даних про стан дотримання принципу гендерної рівності Національною поліцією та відображають сучасний стан національного законодавства, яке регулює публічно-правові

відносини в зазначеній сфері; базуються на останніх наукових дослідженнях у галузі адміністративного права, теорії права і управління; враховують практичні результати впровадження зазначеного принципу в діяльність правоохоронних органів в цілому.

Наукова новизна одержаних результатів визначається сучасною постановкою проблеми, так і застосуванням відповідного теоретико-методологічного апарату та практики реалізації норм чинного адміністративного законодавства. Робота є першою спробою на науковому рівні підняти питання, пов'язані з потребою сучасного переосмислення сутності та значення принципу гендерної рівності із врахуванням дотримання європейських стандартів забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

З урахуванням сучасних підходів, наявних у юридичній науці, Н.В. Лях формулює основні параметри проблеми, яка вирішується у дисертаційній праці, та шляхи її розв'язання, а також спрямовує одержані результати на розробку питань, які пов'язані із забезпеченням реалізації принципу гендерної рівності в діяльності правоохоронних органів в цілому та Національною поліцією, зокрема.

Здобувачем сформульовано авторську дефініцію адміністративно-правового регулювання гендерної політики в діяльності поліції як сукупності визначених нормами адміністративного права інструментів і засобів, які використовують з метою забезпечення уповноваженими суб'єктами Національної поліції ефективного регулювання правовідносин за гендерною ознакою.

Доведено, що терміни «наси́льство за гендерною ознакою» та «наси́льство за ознакою статі» не є синонімічними. Наси́льство за гендерною ознакою – поняття ширше, вказує на ставлення (установки) агресора до біологічних, соціально-психологічних та інших особливостей жертви насильства. Термін «наси́льство щодо жінок» конкретизує спрямованість насильницьких дій до осіб, які ідентифікують себе як жінка. Термін

«домашнє насильство» позначає один з різновидів насильства за гендерною ознакою, а не окремий від нього вид насильства.

Виокремлення загальносоціальних і правових характеристик насильства за гендерною ознакою надало можливість сформулювати його дефініцію як негативних протиправних діянь або погрози їх застосування, які можуть бути зумовлені статевою приналежністю, сексуальною орієнтацією, гендерною ідентичністю, спрямовані на порушення прав, свобод і можливостей особи в приватній та/або публічній сферах діяльності через психологічні, фізичні, сексуальні й економічні методи впливу (сексуальне насильство, сексуальне домагання, гендерний мобінг, сталкінг тощо).

Обґрунтовано висновок про те, що адміністративно-правове регулювання гендерної політики в діяльності поліції – це сукупність визначених нормами адміністративного права інструментів і засобів, які використовують з метою забезпечення уповноваженими суб'єктами Національної поліції ефективного регулювання правовідносин за гендерною ознакою. Саме норми адміністративного права визначають межі повноважень поліцейського й інших уповноважених суб'єктів, встановлюючи їхні права та обов'язки, шляхом забезпечення належної поведінки суб'єктів впливу заходами адміністративного примусу.

Загальне позитивне враження від дисертації Н. В. Лях підкріплюється й іншими результатами, які характеризують її наукову новизну.

Так, здобувачем обґрунтовано, що аналіз змістовного наповнення принципу гендерної рівності в діяльності Національної поліції України надав можливість констатувати його взаємовплив і взаємозалежність з іншими фундаментальними загальноправовими (верховенства права, законності дотримання прав і свобод людини, рівності, поваги до гідності) та спеціальними (відкритості й прозорості, політичної нейтральності, необхідності, оперативності та своєчасності в реалізації повноважень, безперервності, результативності, юридичної відповідальності, взаємодії з населенням на засадах партнерства) принципами.

Наголошено, що з метою вдосконалення національного законодавства в частині конкретизації діяльності органів Національної поліції України з реалізації гендерної політики щодо запобігання та протидії насильству за гендерною ознакою, а також для узгодження норм національного законодавства з положеннями Стамбульської конвенції, слід внести зміни до ст. 23 (Основні повноваження поліції) Закону України «Про Національну поліцію», виклавши п. 18 ч. 1 в такій редакції: «вживає заходів для запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за гендерною ознакою».

Здобувачем доведено, що взаємодія поліції з державними органами, установами та громадськістю щодо забезпечення гендерної рівності реалізується в різних формах на трьох рівнях: 1) загальнодержавному, де ключовою є взаємодія поліції та органів державної влади, а також чітка та взаємоузгоджена діяльність уповноважених підрозділів із запобігання та протидії насильству за гендерною ознакою; 2) місцевому – співпраця з органами місцевого самоврядування (постійне інформування територіальними органами поліції органів місцевого самоврядування та громадськості про діяльність щодо охорони та захисту прав і свобод людини, протидія насильству за гендерною ознакою тощо); 3) на рівні взаємодії з громадськістю безпосередньо (проведення відкритих зустрічей з метою окреслення проблемних питань, налагодження ефективної співпраці тощо).

Зроблено висновок, що підвищенню ефективності діяльності спеціальних мобільних груп поліції щодо протидії насильству за гендерною ознакою сприятимуть організація та проведення тренінгів і навчань працівників поліції, яких залучають до несення служби в складі мобільних груп, з розвитку навичок комунікації з учасниками конфлікту, обізнаності щодо виявлення постраждалих від домашнього насильства й насильства за гендерною ознакою. Такі заходи мають ураховувати особливості відповідного регіону, бути адаптованими до вимог постійно змінюваного в зазначеній сфері законодавства, що спричинено, зокрема, і введенням

воєнного стану на території України. Належне технічне забезпечення працівників мобільних груп із реагування на факти домашнього насильства сприятиме підвищенню мобільності й ефективності реагування на вияви домашнього насильства, насильства за гендерною ознакою. З метою врахування гендерного аспекту в актах сімейного насильства та розроблення найефективніших заходів запобігання їм доцільним є внесення змін до бланка форми оцінювання відповідних ризиків шляхом формулювання в ньому відповідних запитань щодо висловлення погроз чи застосування насильства за гендерною ознакою.

На позитивну оцінку заслуговують перспективні напрями імплементації міжнародно-правових стандартів у сфері забезпечення гендерної рівності Національною поліцією України, а саме: визнання ключової ролі поліції в забезпеченні прав і свобод людини, дотримання справедливості, забезпечення неупередженості й недискримінаційного підходу; втручання поліції в приватне життя у виключних випадках; забезпечення необхідної підтримки та сприяння жертвам насильства; послідовна криміналізація різних форм насильства за гендерною ознакою; посилення відповідальності за вчинення насильства за гендерною ознакою, зокрема й у випадках, коли його свідком є дитина.

Цікавою є позиція здобувача, в якій доводиться, що іноземні практики реалізації адміністративно-правових механізмів гендерної політики в діяльності поліцейських передбачають: послідовну криміналізацію різних форм насильства за гендерною ознакою; дієві юридичні механізми та процедури надання оптимізованих й уніфікованих адміністративних послуг органами поліції; упровадження тренінгів для поліцейських щодо поважливого ставлення до особистості, уміння комунікувати тощо; застосування спеціальних електронних GPS-браслетів з метою відстеження та оперативного реагування на наближення кривдника до потерпілої особи; втілення в правозастосовну діяльність уповноважених підрозділів поліції принципу «Community policing» з метою налагодження постійної співпраці

поліції з територіальними громадами й органами місцевого самоврядування; максимальне залучення громадських формувань до виявлення, запобігання та протидії виявам дискримінації за гендерною ознакою.

Положення наукової новизни можуть бути використані для проведення наукових досліджень, удосконалення законодавства, що регламентують питання запобігання насильству за гендерною ознакою органами Національної поліції.

Повнота викладення основних результатів дисертації в наукових фахових виданнях. Основні результати дослідження викладено в п'яти наукових статтях, опублікованих у наукових фахових юридичних виданнях України та у наукових виданнях інших держав, дев'яти тезах доповідей і повідомлень на конференціях.

Дисертаційне дослідження виконане автором самостійно, сформульовані в ньому положення, висновки та пропозиції обґрунтовані на основі особистих досліджень та практичної діяльності автора. На використані для аргументації власних положень і висновків напрацювання інших вчених обов'язково робилися посилання.

Дисертацію оформлено відповідно до вимог МОН України. Встановлюючи значущість для науки і практики результатів дослідження, проведеного Н. В. Лях, варто вказати, що воно вирішує наукову задачу, пов'язану із вироблення нової моделі якісної та ефективної діяльності поліції у сфері забезпечення рівності громадян за гендерною ознакою. Наведені в роботі пропозиції можуть слугувати удосконаленню законодавства України, особливо тієї його частини, яка стосується інструментальної та процедурної складових запобігання насильству за гендерною ознакою органами Національної поліції.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження. Безумовно позитивно оцінюючи дисертацію Лях Нелі Василівни, доцільним є зупинитися на ряді її дискусійних положень.

1. Вбачається дещо дискусійним структура (план) дисертаційної роботи, оскільки зі змісту останнього не зрозуміло, які саме публічно-правові відносини за участю Національної поліції щодо гендерної рівності становлять предмет дослідження.

2. Назва підрозділу 1.2. «Адміністративно-правове регулювання гендерної політики в діяльності поліції» виходячи із назви останнього передбачає аналіз нормативно-правових актів, які містять адміністративно-правові норми, що регулюють дотримання принципу гендерної рівності безпосередньо у внутрішньоорганізаційній діяльності органів і підрозділів Національної поліції. При цьому автор зазначені питання не розкриває в рамках зазначеного пункту.

3. В підрозділі 1.3. «Принципи гендерної політики та впровадження їх у діяльність поліції» автор приділяє увагу адміністративно-процедурним принципам та принципам надання адміністративних послуг (с. 79-80). Зазначена позиція потребує додаткового обґрунтування, яким чином останні співвідносяться із принципами гендерної політики, а особливо в частині діяльності поліції в цій сфері.

4. В підрозділі 2.1 «Діяльність підрозділів поліції в забезпеченні гендерної рівності» доцільно було б більше уваги приділити процедурними аспектам застосування превентивних та примусових поліцейських заходів, які застосовуються органами і підрозділами Національної поліції з метою запобігання та протидії порушенням гендерної рівності. Розгляд зазначених питань надав би можливість більш детально обґрунтувати висновки автора.

5. Доцільно було б приділити увагу в рамках підрозділу 2.3 гендерній експертизі та участі в останній працівників поліції, які безпосередньо займаються запобіганням та протидією зазначеному явищу.

Зазначене не впливає на позитивну оцінку виконаної роботи, підкреслює її новаторський характер та складність предмету наукового дослідження.

Аналіз роботи свідчить про вагомий особистий внесок здобувача в дисертаційне дослідження, зокрема формулювання авторських дефініцій і висловлення чітких позицій з окремих питань, що стало можливим, у тому числі завдяки особистому практичному досвіду здобутому під час професійної діяльності в Національній поліції.

Отже, можна дійти висновку про те, що дисертація «Адміністративно-правові засади реалізації гендерної рівності Національною поліцією України» є самостійною, творчою, завершеною працею, в результаті якої було отримано нові обґрунтовані висновки, що мають вагоме теоретико-прикладне значення, зокрема для підвищення ефективності діяльності Національної поліції в цьому питанні. Вона відповідає вимогам до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор – Лях Неля Василівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

професор кафедри

поліцейської діяльності та

публічного адміністрування

Харківський національний

університет внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор

О. В. Джафарова